

ERUDITIO
NOBIS
EST PRO DOMINA

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Od Cateau – Cambrésis po Versailles

PhDr. Mária Holubová, PhD.

 BELIANUM

Mária Holubová

Od Cateau – Cambrésis po Versailles

**Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov**

Banská Bystrica 2015

Od Cateau – Cambrésis po Versailles

© PhDr. Mária Holubová, PhD.

Recenzenti:

doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD.

Prof. Ing. Pavel Nečas, PhD.

Vydáva:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Banská Bystrica 2015

Tlač:

EQUILIBRIA, s.r.o., Košice

Táto publikácia bola schválená grémiom dekana a Edičnou komisiou Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici dňa 9. júna 2015 ako vedecká monografia a bola odporučená k vydaniu.

ISBN 978-80-557-0905-5

Obsah

ÚVOD	5
------------	---

1 HISTORICKO-GNOZEOLOGICKÉ PREDPOKLADY BOJA O HEGEMÓNIU V ZÁPADNEJ A SEVERNEJ EURÓPE V 16. STOROČÍ..... 9

1.1 CATEAU-CAMBRÉŠIS – DŮSLEDOK MOCENSKO-POLITICKÉHO ZÁPASU FRANCÚZSKA A ŠPANIELSKA V TALIANSKU.	10
1.2 ŠVÉDSKO A RUSKO V BOJI O NADVLÁDU V SEVEROVÝCHODNEJ EURÓPE A V POBALTÍ.....	20
1.3 ZAČIATKY KOLONIÁLNEJ POLITIKY EURÓPSKÝCH MOCNOSTÍ.....	24
EVENTUS DOCEBIT:	28

2 VÝVOJ MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV V OBDOBÍ VOJENSKÝCH KONFLIKTOV V NIZOZEMSKÉJ REVOLÚCII A V TRIDSAŤROČNEJ VOJNE..... 34

2.1 NIZOZEMSKÁ REVOLÚCIA – DŮSLEDOK ROZPORU VNÚTORNEJ A ZAHRANIČNEJ POLITIKY ŠPANIELSKA.....	35
2.2 PROTIREFORMÁCIA – POLITICKÉ A NÁBOŽENSKÉ HNU Tie KATOLÍCKEJ LIGY NA ČELE S HABSBU RGOVCAMI	44
2.3 VYVRCHOLENIE EURÓPSKEJ POLITICKEJ KRÍZY V TRIDSAŤROČNEJ VOJNE.....	48
EVENTUS DOCEBIT:.....	59

3 POLITICKO-VOJENSKÉ KONFLIKTY EURÓPSKÝCH MOCNOSTÍ V 17. A 18. STOROČÍ..... 63

3.1 STOROČNÉ OBDOBIE DEDIČNÝCH VOJEN	65
3.2 ZMENA POMERU SÍL „BALANCE OF POWER,, V SEDEMROČNEJ VOJNE	76
3.3 KOALIČNÉ VOJNY PROTI NÁPOLEONovi BONAPARTovi A OBNOVENIE „BALANCE OF POWER“ NA VIEDENSKOM KONGRESE... ..	80
EVENTUS DOCEBIT:	102

4 KRÍZA MOCENSKO-POLITICKEJ ROVNOVÁHY VE LMOCI A NOVÉ OHNI SKO KONFLIKTOV NA BALKÁNE 109

4.1. SNAHA RUSKA O UPEVNENIE POZÍCIE V ČIERNOM MORI V KRYMSKEJ VOJNE A ZÁVERY PARÍŽSKEHO KONGRESU.....	109
--	-----

4.2 KONFLIKT ÚZEMNÝCH A POLITICKÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKÝCH VELMOCÍ NA BALKÁNE A BERLÍNSKY KONGRES	115
EVENTUS DOCEBIT:.....	124
5 PRVÁ SVETOVÁ VOJNA A JEJ DÔSLEDKY NA VÝVOJ MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV V ROKOCH 1918-1938	131
5.1 VZNIK NOVÝCH VOJENSKO-POLITICKÝCH ZOSKUPENÍ ENTENTE CORDIALE, TROJDOHODA A TROJPOLOK	132
5.2 VYTVORENIE FRONTOV AKO NÁSLEDOK KONFLIKTOV V PRVEJ SVETOVEJ VOJNY V EURÓPE A VO SVETE	140
5.3 CHARAKTER ZMLÚV MEDZI VÍŤAZMI A PORAZENÝMI VO VERSAILLESKOM MIEROVOM SYSTÉME	162
5.4 VERSAILLESKO-WASHINGTONSKÁ SÚSTAVA - SÚČASŤ MIEROVEJ POLITIKY VELMOCÍ V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ.....	165
5.5 POLITIKA APEASEMENTU A JEJ VPLYV NA ROZPAD VERSAILLESKO-WASHINGTONSKEJ SÚSTAVY	174
EVENTUS DOCEBIT:	187

ÚVOD

„ Dejiny nás učia, že nepriateľstvo medzi národmi nie je večné... Čas a udalosti prinášajú často prekvapujúce zmeny vo vzťahu národov... Nesmieme si myslieť, že konflikty sú nevyhnutné, zblíženie nemožné a že jediným stykom medzi nami môže byť len výmena hrozieb. Ak nemôžeme naraz odstrániť všetky spory, zvykajme si na to, že na svete sú rozdielne národy. To hlavné, čo nás spája, je fakt, že spolu žijeme na jednej malej planéte. Dýchame rovnaký vzduch. Všetci rovnako milujeme svoje deti. A všetci sme smrteľní.“

John Fitzgerald Kennedy¹

Práca na monografii od Cateau-Cambrésis po Versailles bola dokončená na rozhraní rokov 2014 a 2015, v ktorých si pripomínáme dve významné výročia v dejinách medzinárodných vzťahov. V roku 2014 uplynulo sto rokov od vypuknutia prvej svetovej kataklizmy, ktorá postihla Európu a neskôr celý svet. Prvá svetová vojna bola výsledok konfliktov európskych veľmocí nielen o vymedzenie priestoru na európskom kontinente, ale aj v koloniálnom svete, kde dominovala Veľká Británia, ktorá v záujme zachovania najväčšieho koloniálneho impéria bola ochotná zabudnúť na rozpory so svojím konkurentom, Francúzskom a uzavrieť s ním spojenectvo s príznačným názvom Entente cordiale². Do trojdohody s nimi priviedli cárske Rusko kolízne záujmy s Rakúsko-Uhorskom, ktoré sa stretávali na Balkáne, po Parížskom a Berlínskom kongrese nazývaným „sudom pušného prachu“ a ohniskom nových konfliktov v medzinárodných vzťahoch.

¹ Úryvok je z rečníckeho prejavu amerického prezidenta Johna. F. Kennedyho na Americkej univerzite vo Washingtone 10. júna 1963 o svetovom mieri. Sovietska strana označila tento prejav za najkonštruktívnejší od dôb F. D. Roosevelta

² Srdečná dohoda

Nemecko, ktoré dovtedy vystupovalo ako spojenec cárskeho Ruska, sa odklonilo od tradičnej zahraničnej politiky, ktorej líniu stanovil Otto von Bismarck, a na úkor svojich diplomatických vzťahov s Veľkou Britániou, ktoré boli ovplyvnené aj príbuzenskými vzťahmi, spolu s Rakúsko-Uhorskom vytvorilo protipól k štátom Trojdohody, Trojspolok, do ktorého veľmi váhavo a hlavne pod nátlakom Nemecka vstúpilo aj Taliansko. Podtext bol jasný a namierený hlavne proti Francúzsku³ a Belgicku a v konečnom dôsledku aj proti Veľkej Británii, kde zohrali svoje aj rodinné antagonistické vzťahy anglického kráľa Eduarda VII. a nemeckého cisára Viliama II. o nové rozdelenie kolónii a o titul námornej veľmoci. Prvá svetová vojna a jej záver priniesol úplny rozpad dovtedajšej rovnováhy síl. Zaniklo Nemecké cisárstvo, rozpadlo sa Rakúsko-Uhorsko a na troskách cárskeho Ruska vznikol prvý socialistický štát. Na medzinárodnú politickú scénu aktívne vstúpili USA a Japonsko. V dôsledkoch prvej svetovej vojny sa zrodili predpoklady druhej kataklizmy, druhej svetovej vojny.

V roku 2015 si pripomenieme 200 rokov od Viedenského kongresu v roku 1815, ktorý po období dedičných a koaličných vojen stanovil novú rovnováhu síl na európskom kontinente. Aj keď na ňom ako najsilnejšia veľmoc vystupovalo cárske Rusko, prvenstvo v Európe a v koloniálnom svete si potvrdila Veľká Británia, ktorá po mieri v Cateau-Cambrésis vystupovala ako druhoradá mocnosť. Viedenský kongres okrem usporiadania sféry záujmov prináša do historickej terminológie pojem veľmoc a spojenie piatich európskych veľmocí – pentarchiu, ktorú tvorila Veľká Británia, Francúzsko, Rakúsko, Prusko, Rusko. Posledné tri veľmoci, v snahe zabrániť revolučným myšlienkam, ktoré priniesla Veľká francúzska revolúcia, vytvorili spolok, ktorého cieľom bolo udusiť v zárodku

³ Nemecký generálny štáb mal pripravený plán 25 ročnej okupácie Francúzska a Belgicka s vyplatením 40 miliónov reparácií

akýkoľvek náznak revolty proti absolutizmu a konzervativizmu, Svätú alianciu. Je zaujímavé, že Francúzsko, ako porazený štát vystupovalo na Viedenskom kongrese ako rovnocenný partner. Bolo to hlavne vďaka diplomatickej erudícii M. Talleyranda.

Hodnotenie pozícií a formovania veľmocí od 16. storočia až po rok 1918 si vyžaduje ovládanie politických dejín tohto obdobia, fakty v chronologickom slede, na základe ktorých potom môže nastúpiť myslenie v súvislostiach a pochopenie podstaty dejín medzinárodných vzťahov od boja o hegemoniu v západnej a severnej Európe až po Versaillesko-washingtonskú sústavu. Nevyhnutnou súčasťou tvorby historického obrazu tejto doby je dynastický prvok a sobášna politika, ktorej status v socialistickej historiografii nebol priznaný, ale značne vývoj medzinárodných vzťahov ovplyvňovala.

Dve storočné vojny medzi Francúzskom a Anglickom boli riešením územných a dedičných nárokov panovníkov a ich rodinných príslušníkov. Vojny v Taliansku v 15. a 16. storočí sa niesli v duchu dedičných nárokov francúzskych kráľov a cisárov svätej ríše rímskej nemeckého národa. Vojny o španielske dedičstvo, rakúske dedičstvo, devolučné vojny a vojny o reuniá, všetky boli výsledkom sobášnej politiky a nárokov na kráľovské koruny a dedičné léna. Vďaka sobášnej politike môžeme hľadať aj slovenský rozmer v medzinárodných vzťahoch, veď začlenením do mnohonárodnostnej rakúskej monarchie sme sa stali súčasťou jednej z veľmocí a úzko súvisí s prezentáciou slovenskej národnej identity. Je nevyhnutné, aby slovenskí historici zaujali stanovisko k tejto problematike, presne tak, ako to urobila talianska historiografia, ktorá priznala podiel rakúskej štátnej správy a práva na tom, že Lombardsko a Benátsko vďaka jej zásahu nekleslo a neupadlo tak, ako štátne útvary v strednom a južnom Taliansku.

Po uvedení selekcie historických faktov v chronologickom slede v piatich kapitolách nasleduje časť pomenovaná *Eventus docebit* (výsledok poučí), ktorej úlohou je naznačiť možnosti určitých súvislostí v dejinách medzinárodných vzťahov a vysvetlenie historických atribútov konfliktov medzi štátmi, ktoré trvali niekoľko storočí. Napríklad konflikt Francúzska a Nemecka o územie historickej Lotharingie⁴ trval od zmluvy vo Verdune v roku 843 a vyriešila ho až mierová konferencie v Postupime v roku 1945.

Na záver by sa autorka chcela poďakovať za pomoc a podporu prof. PhDr. Jánovi Koperovi, PhD., doc. PhDr. Petrovi Čajkovi, PhD., ako aj recenzentom prof. Ing. Pavlovi Nečasovi, PhD. a doc. PhDr. Rastislavovi Kazanskému, PhD. za ich cenné a faktické pripomienky, ktoré zvýšili kvalitu vedeckej práce.

Autorka

⁴ Dolné Burgundy územie Burgundského vojvodstva, ktoré sa zmluvou v Arrase v roku 1485 stalo súčasťou Francúzska, Burgundské grófstvo, ktoré sa po tejto zmluve stalo súčasťou Nemeckej ríše, Alsasko, Lotrinsko. Horné Burgundy zahŕňali dnešné Artois, Pikardiu, Holandsko, Belgicko a Luxembursko.